

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ В УКРАЇНІ*

Христина Іваницька,

*студентка Київського національного університету імені
Тараса Шевченка*

В статті здійснено огляд нормативно-правової бази, на основі якої здійснюється створення та функціонування інноваційних кластерів як об'єднання об'єктів інноваційної інфраструктури України. Під час викладу матеріалу здійснюється узагальнений огляд законодавчих актів, що уможливають ефективне функціонування інноваційних кластерів, здійснюється їх класифікація за цільовим призначенням у контексті нормативно-правового регулювання досліджуваного об'єкта. Висвітлюються недоліки нормативно-правової бази функціонування інноваційної інфраструктури. Формуються пропозиції щодо потенційних шляхів вдосконалення її положень.

Ключові слова: інновація, кластер, інноваційна інфраструктура, правове регулювання

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Формування і розвиток інноваційних кластерів є ефективним механізмом активізації зовнішньоекономічної інтеграції, в тому числі за рахунок прискореного нарощування інфраструктурного та кадрового потенціалу, розвитку мережі конкурентоспроможних постачальників і сервісних організацій, включаючи малі та середні підприємства, забезпечення необхідного врахування потреб бізнесу в рамках механізмів територіального планування. Розвиток кластерів стимулює підвищення продуктивності праці, формування нових компаній і створення нових робочих місць, сприяє зростанню інноваційного потенціалу регіону, формуванню конкурентних переваг регіону, що сприяють залученню вітчизняних та іноземних інвестицій. Тим не менш, ані формування, ані ефективне функціонування інновацій-

них кластерів не може оминати правового поля. Звідси, законодавче регулювання створення та діяльності інноваційних кластерів як якісно нових об'єктів інноваційної інфраструктури в Україні потребує аналізу вже існуючої бази та формування пропозицій щодо її вдосконалення та або розширення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор. Дослідженню юридичних аспектів виникнення та функціонування інноваційних кластерів в Україні приділяли увагу такі вчені, як Анісова Л., Марков Н., Василенко В. А., Фельдман В. П. Тим не менш, більшість досліджень так і не створили комплексного, системного дослідження даного питання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Звідси, метою статті є аналіз правового регулювання інноваційних кластерів як новітнього

* Стаття друкується в авторській редакції.

напрямку розвитку системи інноваційної інфраструктури в Україні.

В економічній літературі трактують поняття «кластер» як, концентрацію, групу, скупчення об'єктів. Кластер — це, до того ж, і математичний термін, що позначає фізично близьке розташування логічно пов'язаних об'єктів у межах однієї області [3, 4].

Подібне значення вкладається і в економіко-правовий зміст цього слова. Тобто, з теоретичної точки зору, інноваційний кластер — це сконцентрована на певній території група взаємозалежних суб'єктів господарювання інноваційного сегменту: виробників, постачальників обладнання та послуг, наукових установ, вишів та інших організацій, які доповнюють один одного та посилюють конкурентні переваги окремих суб'єктів та кластера в цілому.

Дослідники, як правило, виділяють три типи кластерів в сучасній ринковій економіці.

Під промисловим кластером частіше розуміють групу споріднених взаємопов'язаних галузей промислового комплексу, які найбільш успішно спеціалізуються в міжнародному поділі праці.

До просторових кластерів віднесені регіональні, транскордонні та локальні кластери, до позапросторових — промислові та національні кластери.

Третій тип кластерів — інноваційні кластери, спрямовані на спільну розробку та впровадження інновацій (системи інновацій) на основі співпраці наукових центрів і підприємницьких структур [1].

Разом із тим, слід зауважити, що інноваційність властива не лише останньому типу кластерів. Кластеру як такому — як складній відкритій динамічній соціально-економічній системі, відповідній потребам його сталого розвитку — властива інноваційність. Це зауваження є принциповим, здатність ефективно пристосовуватися до змін зовнішнього середовища слід визнати ключовою характеристикою будь-якого кластера, не тільки інноваційного.

Інноваційність є невід'ємною характеристикою кластера, адже від нього невіддільна ідея розвитку. Кластер є динамічною структурою, яка постійно розвивається. Можна говорити хіба що про різного ступеня інноваційність, адекватну системним змінам. Саме постійне перебування в динаміці надає кластеру стійкості, без розвитку він розпадається і припиняє своє існування. Саме тому постійна інноваційність у розвитку відноситься до основних характеристик мережевої організації бізнесу.

Таким чином, метою формування інноваційних кластерів є інтенсифікація процесів розроблення, виробництва та впровадження інноваційної продукції, ефективне і раціональне використання наявного наукового потенціалу, матеріально-технічної бази та інших ресурсів, підвищення конкурентоспроможності інноваційної продукції, її виходу на світовий ринок. Інноваційні кластери створюють сприятливе середовище для інновацій та роблять можливими «відкриті» інновації, тобто створення і вдосконалення нових ідей у мережі, яка складається з компаній і організацій, що співпрацюють між собою. Ці групи компаній і організацій сприяють усуненню перепон для перетворення нових ідей в нові продукти й отримання максимальної вигоди від глобалізації.

Тим не менш, станом на сьогодні не прийнято спеціалізованого нормативно-правового акту, що врегульовує діяльність інноваційних кластерів. Таким чином, регулювання їх створення та діяльності відбувається на рівні різногалузевих актів. Проаналізуємо деякі з них.

Так, станом на сьогодні можна констатувати, що правовою підставою для формування та діяльності інноваційного кластера слугуватиме передбачений главою 77 Цивільного кодексу України договір про спільну діяльність, адже відносини суб'єкта господарювання з іншими суб'єктами господарювання здійснюються на основі договорів. Відповідно до статей 1130–1131 Цивільного кодексу України, за договором про

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

спільну діяльність сторони (учасники) зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи для досягнення певної мети, що не суперечить законодавству. Спільна діяльність може здійснюватися на основі об'єднання вкладів учасників (просте товариство) або без об'єднання вкладів учасників [5].

Також слід зазначити, що кластери є об'єднаннями підприємств, однак законодавство про об'єднання підприємств конкретно не передбачає такого виду. Статтями 120 та 127 Господарського кодексу України передбачається можливість утворення об'єднань підприємств інших видів, ніж ті, що передбачені кодексом. Спеціальний закон, який регулює діяльність кластера як форми об'єднання підприємств, відсутній, хоч у прийнятті такого закону є сенс з урахуванням визначального перспективного значення даної організаційно-правової форми для періоду інформаційно-мережевої економіки. Змістовне наповнення законодавства про кластери доцільно формувати з урахуванням того, що кластерні відносини мають специфічний організаційно-правовий характер і можуть функціонувати як з правами, так і без прав юридичної особи, як з використанням інших організаційно-правових форм об'єднань підприємств, так і ні [2].

Разом з цим, Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» вже визначені пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні. Зазначений Закон зобов'язав органи виконавчої влади України всіх рівнів створювати режим найбільшого сприяння виконанню робіт, спрямованих на реалізацію пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, та концентрації на них фінансово-економічних та інтелектуальних ресурсів. Відповідно до цього Закону реалізація стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності є одним із найважливіших завдань Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, Національної

та галузевих академій наук України, а також інноваційних структур, створених за підтримки держави. У цьому контексті зусилля органів державної влади, Національної та галузевих академій наук України, суб'єктів господарювання державного сектора економіки у сфері інноваційної діяльності мають бути спрямовані перш за все на реалізацію стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності [4].

Таким чином, виходячи із викладеного вище, у сучасній системі нормативно-правового регулювання створення та діяльності інноваційних кластерів в Україні можна виділити дві складові: організаційну (правові норми, що регулюють порядок та підстави створення інноваційного кластера) та функціональну (правові норми, що регулюють інноваційну складову діяльності кластерів, питання інтелектуальної власності та державного фінансування).

Тим не менш, варто підкреслити, що таке законодавче регулювання є неповним та розпорошеним, що, у свою чергу, перешкоджає повноцінному, стратегічно спрямованому та економічно вигідному розвитку інноваційних кластерів. Звідси, доцільно запропонувати законодавцю урегулювати досліджене питання на рівні окремого нормативно-правового акту.

Зокрема, даним актом повинні закріплюватись основоположні засади діяльності інноваційних кластерів. Ними можуть бути, зокрема, такі:

Кластерна політика ґрунтується на принципах публічного управління:

- узгодженість — формування та реалізація кластерної політики здійснюється у взаємодії з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, суб'єктами інноваційної діяльності, спеціалізованими організаціями, учасниками кластерів;
- відкритість — документи з питань кластерного розвитку, за винятком документів або їх окремих положень, в яких міститься інформація,

що відноситься до державної, комерційної, службової та іншої захищеної законом таємниці, підлягають офіційному опублікуванню та / або розміщення на офіційних сайтах в інформаційно-телекомунікаційній мережі «Інтернет»;

- системність — при розробці та реалізації кластерної політики враховуються всі соціально-економічні, інституційні та організаційні чинники [8, 19];
- ефективність — органи державної влади і органи місцевого самоврядування здійснюють моніторинг реалізації заходів в сфері кластерної політики, оцінюють повноту і ефективність планованих заходів, при необхідності приймаючи рішення щодо їх коригування та доповнення;
- доступність — органи державної влади, і місцевого самоврядування реалізують заходи в сфері кластерної політики із забезпеченням рівного доступу до заходам і отримання державної підтримки учасників кластерів;
- адресність — розробка і реалізація заходів кластерної політики, надання органами державної влади та органами місцевого самоврядування можливості отримання заходів державної підтримки щодо учасників кластерів та уповноважених організацій по реалізації кластерних проектів [7];
- добровільність — органи державної влади та органи місцевого самоврядування підтримують пропозиції про об'єднання в кластер, які виходять виключно від потенційних учасників кластера [10, 428].

Також даним актом доцільно було б, окрім іншого, передбачити дієві механізми в напрямку:

- 1) сприяння спеціалізованим організаціям в розробці програм (стратегій) розвитку кластерів відповідно до вимог Міністерство економічного розвитку і торгівлі України;

- 2) сприяння розвитку Центру кластерного розвитку регіону, в тому числі в частині залучення коштів державного бюджету на забезпечення його розвитку на основі публічного управління;
- 3) сприяння інтеграції кластерів в регіональну інвестиційно-інноваційну систему;
- 4) сприяння просуванню і реалізації інноваційної продукції учасників кластерів на вітчизняному та світовому ринках; реалізація проектів учасників кластерів із залученням державних і регіональних інститутів розвитку, Центру кластерного розвитку регіону [6, с. 331];
- 5) встановлення інформаційної взаємодії та співпраці між учасниками кластера, а також кластерів між собою;
- 6) створення нових інноваційних компаній в рамках кластерів, включаючи надання консультаційної підтримки на етапі їх створення;
- 7) залучення бюджетного та позабюджетного фінансування, в тому числі шляхом сприяння участі кластерів в проведених державними та регіональними інститутами розвитку, органами державної влади та місцевих органів самоврядування конкурсів і заходів.

Висновок. Отже, слід підсумувати, що станом на сьогодні нормативно-правове регулювання створення та діяльності інноваційних кластерів регулюється на рівні Цивільного та Господарського кодексів, а також законодавства, що регулює питання інновацій та інтелектуальної власності. Тим не менш, для створення в регіонах країни високоефективних територіально-виробничих структур нового типу — інноваційних кластерів — необхідна оновлена, предметна нормативно-правова основа, яка не тільки встановлюватиме загальні засади та принципи їх функціонування, а й реальні механізми сприяння та розвитку їх діяльності. ●

Список використаних джерел / List of references

1. Анисова Н. Модель кластера [Електронний ресурс] / Н. Анисова // *Експерт Урал*. 2013. № 38 (571). URL: <http://expert.ru/ural/2013/38/model-klastera>.
 2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22 ст.144.
 3. Марков Л. С. Экономические кластеры: понятия и характерные черты // *Актуальные проблемы социально-экономического развития: взгляд молодых ученых: Сб. науч. тр. / Под ред. В. Е. Селиверстова, В. М. Марковой, Е. С. Гвоздевой. Новосибирск: ИЭОПП СО РАН, 2005. Разд. 1. С. 104.*
 4. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України // *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 3(28.03.2003). ст.93
 5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page.24.09.2012> р.
 6. Василенко В. О. Теорія та практика розробки управлінських рішень : [навч. пос.] / В. О. Василенко. К. : ЦУЛ, 2002. 420 с.
 7. Burgelman R. A. Maidigue M. A. *Strategic Management of Technology and Innovation*. Homewood, Illinois. IRWIN, 2004.
 8. Devlin G., Bleackley M. *Strategic Alliances — Guidelines for Success* // *Long Range Planning*. 1988. Vol. 21, № 5. P. 18–23.
 9. Dussauge P., Garrette B., Mitchell W. *Learning from Competing Partners: Outcomes and Durations of Scale and link Alliances in Europe, North America and Asia* // *Strategic Management Journal*. 2000. Vol. 21, № 2. P. 99–103.
 10. Feldman V. P., Audretsch D. B. *Innovation in Cities: Science based Diversity // Specialization and Localized Competition—European Economic Review*. 1999. № 43. P. 409–429.
-
1. Anysova N. Model klastera [Elektronnyi resurs] / N. Anysova // *Ekspert Ural*. 2013. № 38 (571). URL: <http://expert.ru/ural/2013/38/model-klastera>.
 2. Hospodarskyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16 sichnia 2003 r. № 436-IV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22 st.144.
 3. Markov L. S. Ekonomicheskiye klastery: poniatyia y kharakternye cherty // *Aktualnye problemy sotsyalno-ekonomicheskoho razvutyia: vyhliad molodykh uchenykh: Sb. nauch. tr. / Pod red. V. E. Selyverstova, V. M. Markovoi, E. S. Hvozdevoi. Novosybyrsk: YЭOPP SO RAN, 2005. Razd. 1. S. 104.*
 4. Pro priorityetni napriamy innovatsiinoi diialnosti v Ukraini: Zakon Ukrainy // *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2003. № 3(28.03.2003). st.93
 5. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 № 435-IV. [Elektronnyi resurs]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page.24.09.2012> r.
 6. Vasylenko V. O. Teoriia ta praktyka rozrobky upravlinskykh rishen : [navch. pos.] / V. O. Vasylenko. K. : TsUL, 2002. 420 s.
 7. Burgelman R. A. Maidigue M. A. *Strategic Management of Technology and Innovation*. Homewood, Illinois. IRWIN, 2004.
 8. Devlin G., Bleackley M. *Strategic Alliances — Guidelines for Success* // *Long Range Planning*. 1988. Vol. 21, № 5. P. 18–23.
 9. Dussauge P., Garrette B., Mitchell W. *Learning from Competing Partners: Outcomes and Durations of Scale and link Alliances in Europe, North America and Asia* // *Strategic Management Journal*. 2000. Vol. 21, № 2. P. 99–103.
 10. Feldman V. P., Audretsch D. B. *Innovation in Cities: Science based Diversity // Specialization and Localized Competition—European Economic Review*. 1999. № 43. P. 409–429.

Надійшла до редакції 14.01.2020 року

Иваницкая К. Правовое регулирование создания и деятельности инновационных кластеров в Украине. В статье сделан обзор нормативно-правовой базы, на основе которой осуществляется создание и функционирование инновационных кластеров как объединения объектов инновационной инфраструктуры Украины. По ходу изложения материала осуществляется обобщенный обзор законодательных актов, на основании которых осуществляется эффективное функционирование инновационных кластеров, а также формируются предложения о потенциальных путях совершенствования их положений.

Ключевые слова: инновация, кластер, инновационная инфраструктура, правовое регулирование

Ivanytska K. Legal regulation on the creation and functioning of innovation clusters in Ukraine. The article reviews the regulatory framework on the basis of which the creation and functioning of innovation clusters as an association of objects of innovative infrastructure of Ukraine.

During the research, the author concludes that it is advisable to classify the regulatory regulation of the activity of innovation clusters in Ukraine into two categories: general and special. The general regulatory framework is aimed at creating elements of innovation clusters as legal entities; special aimed at regulating issues of innovation and intellectual property.

At the same time, the basic principles of creation and functioning of the legal framework governing the issues of innovation clusters are highlighted: systematicity, accessibility and legality.

In the article it is stated that legislative regulation, covering the issues of the functioning of the innovation clusters is incomplete and fragmented, which in turn impedes the full, strategic and cost-effective development of innovation clusters. Hence, the author advises to propose the legislator to regulate the investigated issue at the level of a separate legal act.

Besides proper legislative framework, the author pays attention to the necessity of the attraction of budgetary and extra-budgetary funding, including facilitating the participation of clusters in competitions and events conducted by state and regional development institutes, state authorities and local self-government bodies. It is also obvious that there is a need of facilitating the promotion and sale of innovative products of cluster participants in the domestic and world markets; implementation of projects of cluster participants with involvement of state and regional development institutes.

At the end of the research the author generates the basic directions of improvement of the policy of legal regulation of the cluster innovation system of Ukraine, proposes concrete measures in the direction of its improvement and modernization.

Keywords: innovation, cluster, innovation infrastructure, legal regulation